יסוד מלאכת קושר ומתיר

א. תוספות מסכת שבת דף עג עמוד א

הקושר והמתיר - צ״ע אי מיחייב במתיר שלא על מנת לקשור אי לא ומדלא תני ליה כדתני מוחק ע״מ לכתוב אין לדקדק דהכי נמי לא קתני סותר ע״מ לבנות ובפ׳ במה מדליקין (לעיל לא:) אמרינן בהדיא דבעינן סותר ע״מ לבנות ולפי מה שפירש רש״י בגמרא (עד:) דאי מתרמי ליה תרי קיטרי בהדי הדדי בשני חוטין זה אצל זה שרי חד ומניח חד משמע דמיחייב בלא על מנת לקשור ולשון קטר לא משמע כפירושו אבל ר״ח פירש וכן משמע בירושלמי כשנפסק חוט בשני מקומות ונקשר מתירין ב׳ הקשרים ומשליכין לחוץ האמצעי וחוזרין וקושרין שתי הראשים זה בזה ואין בו אלא קשר א׳ ולפי״ז משמע דבעי מתיר ע״מ לקשור והא דלא תני ליה במתיר ובסותר פירו׳ בפרק ב׳ ד״ה וסותר.

ב. תלמוד בבלי מסכת שבת דף עד עמוד ב

הקושר והמתיר קשירה במשכן היכא הואי אמר רבא שכן קושרין ביתדות אהלים א״ל אביי ההוא קושר על מנת להתיר הוא אלא אמר אביי שכן אורגי יריעות שנפסקה להן נימא קושרים אותה אמר ליה רבא תרצת קושר מתיר מאי איכא למימר וכי תימא דאי מתרמי ליה תרי חוטי קיטרי בהדי הדדי שרי חד וקטר חד השתא לפני מלך ב״ו אין עושין כן לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה עושין אלא אמר רבא ואיתימא רבי עילאי שכן צדי חלזון קושרין ומתירין.

ג. תוספות מסכת שבת דף לא עמוד ב

וסותר על מנת לבנות במקומו - ור״ש פוטר אפי׳ בסותר על מנת לבנות במקומו אלא במקום שע״י סתירה יש תיקון (בבנין אחרון) יותר משלא היה בנין ראשון מעולם שם כגון בפתילה שצריך להבהבה דמחייב ר׳ שמעון כדאמר בסמוך ואם תאמר לר׳ שמעון הא דתנן בפרק כלל גדול (לקמן דף עג.) המכבה והסותר בשלמא מכבה משכחת לה דמתקן כדפירש כגון לעשות פחמין אלא סותר לא משכחת שיהא מתקן בסתירה זו יותר משלא היה בנוי שם מעולם ואמאי חייב לר׳ שמעון וי״ל דכולהו ממשכן ילפינן לה ולא היה כיבוי במשכן כ״א לעשות פחמין ולהכי לא מחייב ר״ש אלא בכה״ג אבל סותר אשכחן במשכן שאין מתקן בסתירה זו יותר משלא היה בנוי שם מעולם ולהכי מחייב שם אפי׳ ר״ש וא״ת כיון דסותר ומכבה בעינן ע״מ לבנות ולהבעיר א״כ בפרק כלל גדול (שם) דתנן המכבה והסותר הוי ליה למיתני המכבה ע״מ להבעיר והסותר ע״מ לבנות כי היכי דקתני המוחק ע״מ לכתוב שתי אותיות והקורע ע״מ לתפור שתי תפירות וי״ל דהתם נמי לא קתני ליה אלא משום דבעי למיתני שיעורא דשתי אותיות ושתי תפירות אבל במכבה וסותר על מנת להבעיר ולבנות כל שהוא מיחייב לא איצטריך למיתנייה.

ד. רא״ש מסכת שבת פרק ז סימן ו

מה שנסתפק ר״י אם בעינן מתיר ע״מ לקשור אי לא יראה דלא מיחייב אלא דומיא דהואי במשכן מתיר קשר של קיימא ע״מ לקשור קשר של קיימא כעין ציידי חלזון.

ה. רמב״ם הלכות שבת פרק י הלכה ח

הפותל חבלים מן ההוצין ומן החלף או מחוטי צמר או מחוטי פשתן או חוטי שיער וכיוצא בהן הרי זה תולדת קושר וחייב, ושיעורו כדי שיעמוד החבל בפתילתו בלא קשירה שנמצאת מלאכתו מתקיימת, וכן המפריד את הפתיל הרי זה תולדת מתיר וחייב, והוא שלא יתכוין לקלקל בלבד ושיעורו כשיעור הפותל.

ו. תפארת שמואל על הרא״ש שבת פרק ז אות ז

אבל הרמב״ם וסמ״ג לא חילקו אלא סתמא כתבו לחיובא וכן נראה בעיני מלשון המשנה כל קשר שאתה מחייבו משום קישורו כך אתה מחייבו משום היתרו משמע דבכל ענין מחייב ועוד דאפילו הוי במשכן ע״מ לקשור מ״מ אין סברא לומר שלא ע״מ לקשור דפטור דבשלמא סותר וקורע ומוחק כולן מקלקלין הן ומכח סברא אוקימנא אמלאכת המשכן דלא מחייב אלא כמו שמצינו לשם ע״מ לתקן אבל מתיר מלאכה בפני עצמה היא ותיקון הוא כמו שארי מלאכות מאיזה טעם נצריך להיותה דווקא ע״מ לקשור לפי דהוי במשכן כה״ג...

ז. ביאור הלכה סימן שיז ד״ה דינו

עיין בב״י שכתב הנה הרא״ש כתב דיראה לו שאינו מחויב במתיר כ״א במתיר ע״מ לקשור קשר של קיימא דומיא דציידי חלזון שהיה במשכן וכתב הב״י ע״ז דמדרבנן אף להרא״ש אסור בכל גווני. ודע דהרבה פליגי על הרא״ש בזה רש״י בפ׳ כלל גדול דף ע״ד ע״ב בד״ה שרי חד וכמו שהביאו התוספות בשמו בדף ע״ג ד״ה הקושר וכן הרמב״ם בה״ש הלכה ח׳ המפריד את הפתיל וכו׳ ע״ש וכמו שכתב בספר מעשה רוקח וכן בספר תפארת שמואל על הרא״ש כתב דהרמב״ם והסמ״ג פליגי ע״ז ע״ש היטב דדבריו נכונים מאד ולפי דבריו שם יוכל הר״ח לסבור ג״כ כרש״י בזה ואזדא הוכחת התוספות הנ״ל שכתבו דלהר״ח בעינן מתיר ע״מ לקשור וגם מהירושלמי אין שום ראיה. והנה בעיקר הדין צ״ע לי על דברי הרא״ש דאף דאם נימא דבעינן בזה

דומיא דמשכן הלא גם בקורע דאיתא במשנה בהדיא דבעינן ע״מ לתפור ומשום דבמשכן כן היה כדאיתא בגמרא ואפ״ה קי״ל דה״ה בקורע ע״מ לתקן וכמו שמוכח בסוף סימן ש״מ ע״ש וע״כ הטעם משום דכיון שיש תיקון ע״י קריעתו כקורע ע״מ לתפור דמי א״כ ה״נ בשיש תיקון ע״י התרתו הקשר כמתיר ע״מ לקשור דמי. וגם לפי דבריו מאי מקשה בדף קי״ב הברייתות אהדדי בהיתר רצועות מנעל לימא הא דתני חייב במתיר ע״מ לקשור והא דתני אסור במתיר שלא ע״מ לקשור אלא ודאי דמלאכת מתיר הוא ענין בפני עצמו וחייב אפילו שלא ע״מ לקשור

ח. שו״ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן קפו

א. כתב הרא״ש [פ׳ כלל גדול סי׳ ו׳] דאינו חייב אלא במתיר על מנת לקשור כמו שהי׳ במשכן. ואינו חייב אלא במתיר קשר של קיימא על מנת לקשור קשר של קיימא. ויראה דאזיל בשיטת התוס׳ במכילתין (ע״ג ע״ב) בדיבור המתחיל וצריך לעצים דלא מקרי קוצר בעצים אלא בענין זה מידי דהוי אקורע על מנת לתפור ומוחק על מנת לכתוב עד כאן לשונם. היינו דאם אינו על מנת לתפור לא מקרי מלאכה כלל ולאו משום מקלקל לבד אנו פוטרים אותו. וכן מטין דברי התוספות גיטין (דף י״ט ע״א) בדיבור המתחיל מוחק הוא שכתבו [בסקרא על גבי דיו] וחשיב לי׳ מוחק על מנת לכתוב. דמסתמא עומד לחזור ולכתוב עליו בדיו ומקלקל לא הוי כו׳ עד כאן לשונם. משמע דהא דכתבו תחילה וחשיב לי׳ על מנת לכתוב. לאו לאפוקי ממקלקל כתבו כן. ועל כורחין דכשאינו על מנת לכתוב לא חשיב מלאכה כלל כי היכי דקורע כשאינו על מנת לתפור אינו מלאכה. והוא הדין במתיר שלא על מנת לקשור או על מנת לקשור קשר שאינו של קיימא כיון דלא הוי דומיא דמשכן פטור:

ב. אך לדעת רש״י (דף ל״א ע״ב) דהא דבעינן סותר על מנת לבנות. קורע על מנת לתפור. מוחק על מנת לכתוב. משום דאם לא כן מקלקל הוא יעוין שם היטב. אף דבמשכן הי׳ רק על מנת לבנות, מכל מקום אף בלא על מנת לבנות הוי מלאכה ופטור רק משום מקלקל. הכי נמי במתיר היכי דלאו מקלקל הוא. או שמתיר על מנת לקשור קשר שאינו של קיימא דבהא ודאי לאו מקלקל הוא חייב:

ט. רש״י מסכת שבת דף עג עמוד א

על מנת לתפור - פעמים שהנקב עגול ואינו יכול לתופרו יפה אלא אם כן קורעו, כדמפרש בגמרא, אבל קורע שלא לתפור - לא הוי במשכן.

י. ספר יראים סימן רעד

והתופר ב׳ תפירות והא לא קאי אמר רבכ״ח אר״י והוא שקשרן פי׳ קשר קשר אחר התפירות ומחייבינן ליה משום תופר ולא משום קושר למדנו שקשר אחד אינו קשר אבל במקום שרגילין לעשות קשר אחד שתתקיים בקשר אחד כגון שקושר הכל אחד בראשו ואינו קושר שני ראשין זה לזה נראה דהוי קשר.

יא. שו״ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן קפ

נסתפקתי אם קישר שני ראשי חוט זה עם זה אי חשוב קשר. ומה שהביאני לספק זה. שהרי כל מלאכות לא מחייבינן להו אלא דומיא דמשכן והמכבה גחלת של מתכת פטור אפילו למאן דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה. משום שאינו נעשה פחמין. [וכיבוי שבמשכן הי׳ לעשות פחמין]. וכיון דקשירה שהי׳ במשכן הי׳ לחבר הנקשר במה שנקשר בו. והחוט שהי׳ אחד מתחילה אין כאן חיבור מחדש. וקיימא לן בפרק קמא דסוכה (דף י״ג ע״א) אגד בחד לא שמי׳ אגד... ומכל מקום בקושר ראש חוט אחד לא חשיב קשר כיון שאינו מחבר שום דבר. והא דמבואר בשלחן ערוך סימן שי״ז [סעי׳ א׳ ברמ״א] דהוי קשר ועוד חמיר יותר דאפי׳ בקשר אחד סגי. נראה דמיירי בנתחבר על ידי זה הקשר דומיא דההוא דיורה דעה סימן ש׳ סעיף ד׳ בהג״ה בעשה קשרים בב׳ ראשי המשיחה הוי חיבור.

יב. שולחן ערוך יורה דעה סימן ש סעיף ד

ונ״ל דאותן בתי שוקיים שעושין במדינות אלו וקורין אותו פורטקי״א, דהיינו שעשוין של צמר ועושים בהם משיחה שעוברת בהן הנה והנה כמו רצועה מעברתא דתפילין, דמותר אפילו המשיחה של פשתן או איפכא, דמאחר דאפשר להוציא משם המשיחה בלא התרת התפירה אינו אלא כחוגר במשיחה של פשתן על גבי חלוק של צמר. ואע״פ שקושר המשיחה כשלבשן, לא מקרי קשר של קיימא. אבל אם עושה קשרים בב׳ ראשי המשיחה, נראה דאסור, דהא א״א להוציא משם.

יג. רש״י מסכת שבת דף קיב עמוד א

בדאושכפי - בקשר שהאושכף עושה, כשתוחב הרצועה במנעל קושר קשר מתוכו שלא תוכל לצאת, והוא קיים לעולם.

יד. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף צז עמוד א

והשתא דתני אבוה דשמואל בר רב יצחק אלו הן ישנות כל שיש בהן רצועות ומקושרות חדשות יש בהן רצועות ולא מקושרות דכולי עלמא לא טרח איניש.